

Problemy równoległej
optymalizacji dyskretnej

**PROBLEMY RÓWNOLEGŁEJ
OPTYMALIZACJI DYSKRETNEJ**

Redaktorzy:

Leon Słomiński

Ignacy Kaliszewski

1. Wprowadzenie

Niniejsza książka prezentuje wyniki prac prowadzonych w Zakładzie Programowania Matematycznego Instytutu Badań Systemowych PAN w latach 1986-92, w ramach tematu badawczego "Optymalizacja na strukturach kombinatorycznych z uwzględnieniem obliczeń równoległych". Podjęcie tego tematu, którym kierował pierwszy z współredaktorów, poprzedziło roczne wspólne seminarium Zakładu Programowania Matematycznego IBS PAN oraz Pracowni Metod Numerycznych Instytutu Podstaw Informatyki PAN. Niektóre pomysły dyskutowane podczas seminarium znalazły swoje odbicie w treści tej książki.

Celem książki jest przybliżenie polskiemu Czytelnikowi problematyki obliczeń równoległych w zadaniach optymalizacji, a szczególnie w zadaniach optymalizacji dyskretnej oraz uzupełnienie, chociażby częściowe, luki jaka jest w tym zakresie zauważalna w krajowej literaturze. Z publikacji w języku polskim poświęconych w całości lub w części metodom i algorytmom równoległym optymalizacji dyskretnej można wymienić pozycje [1 + 3]. Postawiony cel chcemy osiągnąć przez zaprezentowanie wyboru zadań optymalizacyjnych z zakresu naszych zainteresowań i przedstawienie, na ich przykładzie, problemów związanych z konstrukcją algorytmów równoległych. Problemy te ukazujemy na tle znacznie szerszego wachlarza zagadnień związanych z obliczeniami równoległymi.

Książka ma następujący układ. Rozdział drugi zawiera podstawowe pojęcia związane z obliczeniami równoległymi i z maszynami równoległymi. Przedstawiono w nim najważniejsze modele obliczeń równoległych, typowe architektury maszyn równoległych i ich charakterystyki, a także podstawowe wyniki teorii złożoności dla

algorytmów równoległych. Dopełnieniem tego rozdziału jest omówienie nowatorskiej realizacji sprzętowej - transputera, którego sieci wydają się szczególnie przydatne do rozwiązywania zadań optymalizacji dyskretnej za pomocą ogólnych i wąsko ukierunkowanych algorytmów równoległych. W rozdziale trzecim przedstawiono algorytmy równoległe dla rozwiązywania zadania wyznaczania dendrytu minimaxowego w grafie skierowanym z wagami na łukach. W celu pokazania związku, który zachodzi między złożonością algorytmu i wybranym modelem maszyny równoległej, użyto różnych modeli maszyny i różnych pierwowzorów algorytmów sekwencyjnych. Rozdział czwarty przedstawia algorytmy wyznaczania elementu maksymalnego w skończonym zbiorze wektorów oraz opis ich realizacji na sieci transputerów, wraz z wynikami testów numerycznych. W rozdziale piątym opisano asynchroniczny algorytm równoległy, do rozwiązywania algebraicznego zagadnienia k - przydziału, przedstawiono realizację tego algorytmu na sieci transputerów oraz wyniki eksperymentu numerycznego. Kolejny, szósty rozdział prezentuje język programowania równoległego MODEST. Jest to język ogólnego zastosowania zawierający mechanizmy do uruchamiania procesów i kontroli przebiegu obliczeń równoległych. Dwa dodatki zawierają: Dodatek 1 - Polsko - angielski słownik nazw i pojęć z zakresu obliczeń równoległych, Dodatek 2 - Listę artykułów i raportów ZPM IBS PAN, które ukazały się w latach 1986 - 1992 i które dotyczą problematyki tej książki.

Warszawa, styczeń 1993.

Leon Słomiński
Ignacy Kaliszewski

Literatura

1. Błażewicz J. (1988): *Złożoność obliczeniowa problemów kombinatorycznych*. WNT, Warszawa.
2. Słomiński L., Kaliszewski I. (1988): "Problemy obliczeń równoległych". *Prace IBS PAN*, 168, Warszawa.
3. Sysło M.M. (1985): "Maszyny i algorytmy równoległe". *Raport Instytutu Informatyki Uniwersytetu Wrocławskiego*, 154, Wrocław.

Dodatek 1.

POLSKO - ANGIELSKI SŁOWNIK NAZW I POJĘĆ Z DZIEDZINY OBLICZEŃ RÓWNOLEGLYCH.

Algorytm asynchroniczny - asynchronous algorithm. - Typ algorytmu dla maszyn MIMD, w którym procesory mogą korzystać z aktualnych danych bez potrzeby określania momentów synchronizacji.

Algorytm potokowy - pipelined algorithm. - Jest to programowy odpowiednik architektury potokowej. Algorytm taki podzielony jest na uporządkowany ciąg segmentów w ten sposób, że wyjście jednego segmentu jest wejściem następnego.

Algorytm równoległy - parallel algorithm. - Algorytm zaprojektowany do wykonania na maszynie równoległej.

Algorytm systoliczny - systolic algorithm. - Algorytm równoległy przeznaczony do realizacji na maszynie systolicznej, charakteryzujący się regularnością i synchronizmem prostych działań wykonywanych na regularnych strumieniach danych.

Bardzo duży stopień scalenia (BDSS). - *Very Large Scale of Integration (VLSI).* - Klasa scalonych układów elektronicznych, o liczbie elementów w module przekraczającej 100000.

Drzewa ortogonalne - orthogonal trees.

- 1. Sieć utworzona z $2n$ ($n=2^q$, $q \geq 1$) pełnych drzew binarnych. Liście drzew tworzą tablicę o wymiarze $n \times n$; nad każdym wierszem (każdą kolumną), rozpstarte jest pełne drzewo binarne. W ten sposób każda para drzew ma jeden wspólny liść.
- 2. Architektura maszyny równoległej, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom drzewa ortogonalnego.

Drzewo binarne - binary tree.

- 1. Drzewo skierowane, w którym każdy węzeł ma co najwyżej dwa następniki. Drzewo binarne nazywa się pełnym, gdy istnieje liczba naturalna q taka, że każdy węzeł o głębokości mniejszej od q ma dwa następniki oraz węzeł o głębokości q jest liściem. Pełne drzewo binarne ma dokładnie $2^{q+1} - 1$ węzłów.

- 2. Architektura *maszyny równoległej*, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom drzewa binarnego.

Drzewo kwadratowe - quadrary tree.

- 1. *Drzewo skierowane*, w którym każdy węzeł ma nie więcej niż 4 następniki.
- 2. Architektura *maszyny równoległej*, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom drzewa kwadratowego.

Drzewo skierowane - oriented tree.

- 1. Acykliczna sieć skierowana spełniająca następujące warunki: istnieje dokładnie jeden węzeł, nazywany korzeniem, do którego nie dochodzi żaden łuk (korzeń nie ma węzłów poprzedzających); istnieje droga (można udowodnić, że jest to droga jedyna), prowadząca od korzenia do każdego węzła; każdy węzeł (z wyjątkiem korzenia) ma dokładnie jeden łuk wchodzący do niego. Jeżeli łuk (i, j) należy do sieci, to węzeł i nazywa się poprzednikiem węzła j , a węzeł j nazywa się następnikiem węzła i . Węzeł, który nie ma następników, nazywa się liściem. Głębokością węzła i w drzewie jest jego odległość (długość drogi mierzona liczbą łuków) od korzenia. Wysokością węzła i jest maksymalna długość drogi od i do liścia. Wysokością drzewa jest wysokość jego korzenia.
- 2. Architektura *maszyny równoległej*, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom drzewa skierowanego.

Drzewo ternarne - ternary tree.

- 1. *Drzewo skierowane*, w którym każdy węzeł ma nie więcej niż 3 następniki.
- 2. Architektura *maszyny równoległej*, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom drzewa ternarnego.

Efekt Amdahla - Amdahl effect. - Wartość przyśpieszenia s maszyny o p procesorach, wykonującej ciąg obliczeń o znormalizowanej długości 1, jest ograniczona od góry przez następujące wyrażenie:

$$s \leq 1/(f + (1 - f)/p),$$

gdzie: $0 \leq f < L$ jest znormalizowaną długością obliczeń sekwencyjnych.

Oznacza to, że jeżeli rośnie rozmiar zadania, a f nie zmienia się, to wzrost przyśpieszenia można otrzymać przez zwiększenie liczby procesorów p .

Efektywność wykorzystania procesorów - efficiency of processors utilization. - Stosunek przyśpieszenia obliczeń do liczby procesorów użytych w celu uzyskania tego przyśpieszenia.

Element operacyjny - processing element. - Podstawowa jednostka wykonawcza w maszynach systolicznych i w maszynach o wysokim stopniu równoległości.

Exchange - exchange. - Operacja komunikacyjna w maszynie o architekturze typu *Idealnie Potasowany Stos*, polegająca na przekazaniu jednostki informacji od procesora o numerze i do procesora, którego numer otrzymuje się przez zanegowanie najmłodszego bitu w rozwinięciu binarnym liczby i .

Fork/Join - Fork/Join. - Konstrukcja językowa stosowana w językach równoległych wyższego poziomu, pozwalająca inicjować/łączyć procesy współbieżne utworzone przez dany proces.

Funkcja zgodności - consensus function. - Funkcja rzeczywista, opisująca stan maszyny Boltzmann. Wartość funkcji zgodności zależy od stanu procesorów (pobudzone/niepobudzone) i od wartości funkcji zdefiniowanej na parach wierzchołków będącej miarą potrzeby połączenia danej pary procesorów.

Gigaflop - Gigaflop. - Miliard operacji zmienno-przecinkowych na sekundę.

Głębokość algorytmu równoległego - parallel algorithm depth. - Złożoność czasowa (nakład czasu) algorytmu równoległego.

Graf procesu - process flow graph. - Graf skierowany, którego wierzchołkami są zdarzenia, a łuki pokazują kolejność występowania zdarzeń i ich powiązania logiczne.

Gwiazda - star.

- 1. Drzewo skierowane o wysokości 1.
- 2. Architektura maszyny równoległej, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i połączeniom gwiazdy.

Hipersześcian - hypercube.

- 1. Sześcian uogólniony na wymiar $n > 3$. Przy numeracji węzłów liczbami naturalnymi od 0 do $(2^{**}n) - 1$, bezpośrednio połączone są te węzły, których numery przedstawione rozwinięciem binarnym, różnią się dokładnie jednym bitem.
- 2. Architektura *maszyny równoległej*, której procesory i połączenia między nimi odpowiadają *hipersześcianowi*.

Hipersześcian cykli - cube connected cycles. - Sieć i architektura typu *hipersześcian*. Wierzchołkami są zespoły procesorów połączonych w cykl.

Hipoteza obliczeń równoległych - parallel computation thesis. - Czas obliczeń *maszyny równoległej* o nieograniczonej liczbie procesorów, jest wielomianowo równoważny zajętości pamięci maszyny sekwencyjnej.

Idealnie potasowany stos (IPS) - perfect shuffle network.

- 1. Sieć: tworzy ją $p = 2^{**}k$, $k \geq 1$, węzłów ponumerowanych liczbami naturalnymi od 0 do $p - 1$ i połączonych między sobą w ten sposób, że węzły o numerach: i , $i + p/2$, $2i - 1$ tworzą łuki z węzłami o numerach odpowiednio: $2i - 1$, $2i$, $2i$, dla $i = 1, \dots, p/2$.
- 2. Architektura *maszyny równoległej*, w której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i łukom sieci *IPS*.

Jednostka funkcyjna - functional unit. - Wspecjalizowany układ półprzewodnikowy (sumator, mnożnik, komparator), zwykle kaskadowy, stosowany w dużych komputerach, przede wszystkim wektorowych, dzięki czemu podstawowe operacje mogą być potokowane i tym samym wykonywane znacznie szybciej.

Język komunikatów - message oriented language. - Język programowania realizujący koncepcję obliczeń opartą na wymianie komunikatów między niezależnymi procesami.

Język proceduralny - procedure oriented language. - Język programowania stosujący zmienne globalne do komunikowania i synchronizacji procesów.

Język równoległy - parallel language. - Język programowania *maszyn równoległych* będący adaptacją języka sekwencyjnego (np.

Parallel Fortran) lub językiem zaprojektowanym wprost do tego celu (np. Occam).

Kanał - channel. - Połączenie, zwykle obsługiwane przez odrębny procesor, służące do komunikacji między procesorami.

Kompilator wektorowy - vectorizing compiler. - Program kompilujący programy napisane jako sekwencyjne w ten sposób, że maksymalnie możliwa liczba bloków jest realizowana wektorowo.

Komunikujące się procesy sekwencyjne - Communicating Sequential Processes (CSP). - Model obliczeń równoległych, w którym procesy zachowują zupełną autonomię a wspólne korzystanie z wyników, przy zachowaniu niezbędnych następstw czasowych, dokonuje się przez wymianę komunikatów.

Komutacja pakietów - packet switching. - Tryb komunikacji, w którym pakiety są przekazywane od nadawcy do odbiorcy nie według z góry wybranej drogi, lecz zgodnie z bieżącą dostępnością łączy (tzw. pocztowy tryb komunikacji).

Komutacja połączeń - circuit switching. - Tryb komunikacji, w którym pakiety są przesyłane od nadawcy do odbiorcy wzdłuż drogi ustalonej przed rozpoczęciem transmisji i nie zmieniającej się w trakcie jej trwania (tzw. telefoniczny tryb komunikacji).

Komutator krzyżowy - crossbar switch. - Typ komutatora sterowanego utworzony z przełączników umieszczonych w węzłach dwuwymiarowej, prostokątnej siatki połączeń umożliwiający w maszynie wieloprocessorowej komunikację każdego procesora z każdym.

Komutator motylowy - butterfly switch. - Typ komutatora używanego w sieciach motylowych.

Krata - mesh.

- 1. Sieć n -wymiarowa, $n \geq 2$, której węzły tworzą siatkę. Węzły są ponumerowane liczbami naturalnymi od 0 do 2^{**n} , przy czym każdy węzeł wewnętrzny siatki jest połączony z $2n$ sąsiadami, których numery różnią się jednym bitem liczby binarnej przedstawiającej numer danego węzła. Każdy węzeł zewnętrzny może mieć albo tylko n sąsiadów (*krata bez domknięcia*), albo też $2n$ węzłów sąsiadujących (*krata z domknięciem*).
- 2. Architektura maszyny równoległej, której procesory i połączenia między nimi odwzorowują kratę.

Makropotokowanie - macropipelining. - Potokowanie obliczeń na poziomie algorytmu. (Patrz: *algorytm potokowy*).

Maska - mask. - Wektor binarny używany w maszynach *SIMD* do wyłączenia z działania niektórych procesorów dla pewnych instrukcji.

Masowa równoległość - massive parallelizm. - Pojęcie używane w odniesieniu do zadań (algorytmów) i maszyn równoległych, dla których *ziarnistość* - odpowiednio liczba procesorów jest rzędu $10^{**4} + 10^{**6}$.

Maszyna Boltzmanna - Boltzmann machine. - Maszyna zbudowana z bardzo dużej liczby dwustanowych elementów operacyjnych, których stan oraz sposób połączenia są funkcjami losowymi. Z każdym stanem maszyny jest związana (jednoznacznie) pewna wartość funkcji nazywanej *funkcją zgodności*.

Maszyna MIMD - MIMD (Multiple Instruction stream Multiple Data stream) machine. - Maszyna równoległa, w której strumień wektorów rozkazów oddziałuje (synchronicznie) na strumień wektorów danych. Możliwy jest również niesynchroniczny wariant maszyny *MIMD*. (Patrz hasła: *wielokomputer, wieloprocesor*).

Maszyna MISD - MISD (Multiple Instruction stream Single Data stream) machine. - Maszyna równoległa, w której strumień wektorów rozkazów oddziałuje na strumień złożony z, być może różnych, wektorów danych o identycznych składowych. Maszyna jest czasami utożsamiana z *maszyną potokową*.

Maszyna neuronowa - neural computer. - Rodzaj maszyny równoległej zbudowanej według koncepcji funkcjonowania mózgu ludzkiego z wykorzystaniem pojęcia i modelu neuronu.

Maszyna o bardzo dużym stopniu równoległości - massively parallel machine. - Maszyna równoległa o liczbie procesorów rzędu $10^{**4} + 10^{**6}$.

Maszyna o ograniczonym zbiorze instrukcji (RISC) - reduced instruction set computer (RISC). - Maszyna o ograniczonym zbiorze instrukcji, z których każda jest wykonywana w mniejszej liczbie cykli CPU.

Maszyna równoległa - parallel computer. - Maszyna cyfrowa przygotowana pod względem architektury i oprogramowania do wykonywania obliczeń równoległych.

Maszyna systoliczna - systolic computer. - Specjalistyczna maszyna SIMD w technologii BDSS, złożona z prostych elementów operacyjnych tworzących regularną sieć (Krata dwuwymiarowa, Hipersześcian, Idealnie potasowany stos, Drzewo itp.). Cechuje ją rytmiczność operacji obliczeniowych i komunikacyjnych, wykonywanych na wektorach danych uformowanych w potoki.

Maszyna wektorowa - vector computer. - *Maszyna równoległa*, której architektura umożliwiła synchroniczne wykonywanie wektora instrukcji na wektorze danych. W zawężonym pojęciu maszyna wektorowa jest utożsamiana z superkomputerem.

Maszyny SIMD - SIMD (Single Instruction stream Multiple Data stream) machines. - Maszyny, w których strumień wektorów rozkazów o identycznych składowych oddziałuje, synchronicznie na strumień wektorów danych:

- *SIMD-CC (SIMD-CC = SIMD-cube connected machine).* - Maszyna SIMD o architekturze hipersześcianu.
- *SIMD-CCC (SIMD-CCC = SIMD-cube connected cycles machine).* - Maszyna SIMD o architekturze hipersześcianu cykli.
- *SIMMD-CRCW (SIMD-CRCW = SIMD-concurrent read concurrent write machine).* - Maszyna SIMD dopuszczająca jednoczesne czytanie z i pisanie do tego samego miejsca pamięci.
- *SIMD-CREW (SIMD-CREW = SIMD-concurrent read exclusive write machine).* - Maszyna SIMD dopuszczająca jednoczesne czytanie z tego samego miejsca pamięci, ale wykluczająca jednoczesny zapis.
- *SIMD-ERCW (SIMD-ERCW = SIMD-exclusive read concurrent write machine).* - Maszyna SIMD, wykluczająca jednoczesne czytanie z tego samego miejsca pamięci, ale dopuszczająca jednoczesny zapis.
- *SIMD-EREW (SIMD-EREW = SIMD-exclusive read exclusive write machine).* - Maszyna SIMD wykluczająca jednoczesne czytanie/ pisanie z/do tego samego miejsca pamięci.
- *SIMD-MC (SIMD-MC = SIMD-mesh connected machine).* - Maszyna SIMD, której procesory tworzą kratę.

- *SIMD-P* (*SIMD-P = SIMD-Pyramid machine*). - Maszyna *SIMD* o architekturze piramidy.
- *SIMD-PS* (*SIMD-PS = SIMD-perfect shuffle machine*). - Maszyna *SIMD* o architekturze *IPS*.
- *SIMD-SM* (*SIMD-SM = SIMD - shared memory machine*). - Maszyna *SIMD* ze wspólną pamięcią.
- *SIMD-SM-R* (*SIMD-SM-R*). - Maszyna *SIMD-CREW*.
- *SIMD-SM-RW* (*SIMD-SM-RW*). - Maszyna *SIMD-CRCW*.

MIMD - MIMD = Multiple Instruction stream, Multiple Data stream.
- Organizacja obliczeń równoległych polegająca na wykonywaniu zestawu instrukcji na zestawie danych.

Model BDSSS - VLSI model. - Odmiana modelu *MP-RAM* dostosowana do modelowania obliczeń na maszynach równoległych będących modułami *BDSS*. Różne warianty modelu *BDSS* różnią się między sobą założeniami o liczbie warstw modułu, sposobem uwzględnienia opóźnień komunikacyjnych na połączeniach i założeniami o powierzchni zajmowanej przez elementy półprzewodnikowe modułu. Złożoność obliczeniowa algorytmów w tych modelach jest wyrażana iloczynem powierzchni modułu i kwadratu czasu.

Model MP-RAM - MP-RAM (message passing random access) model.
Odmiana modelu *P-RAM*. W tym modelu nie ma pamięci wspólnej, każdy procesor ma własną pamięć. Komunikacja między procesorami odbywa się przez wymianę komunikatów.

Model P-RAM = maszyna równoległa o swobodnym dostępie - P-RAM (parallel random access) model. Uogólnienie sekwencyjnego modelu *RAM* na model obliczeń równoległych. Nieograniczona liczba procesorów, $p > 1$, ma bezkonfliktowy dostęp do nieograniczonej pamięci. Czas wykonywania operacji podstawowych i czas dostępu do pamięci nie są zależne ani od p , ani od rodzaju operacji. Uruchomienie p procesorów wymaga $\log(p)$ jednostek czasu.

Obliczenia (przetwarzanie) równoległe - parallel computing (processing). - Organizacja obliczeń przy użyciu wielu procesorów mająca na celu szybszego rozwiązywania zadań o dużych rozmiarach.

Obliczenia (programowanie, przetwarzanie) współbieżne - concurrent computing (programming, processing). - Patrz: *współbieżność*.

Occam - Occam. - Język programowania transputerów.

Optymalizacja równoległa - parallel optimization. - Zastosowanie maszyn i obliczeń równoległych do rozwiązywania zadań optymalizacji.

Pakiet - packet. - Zbiór danych o ustalonym formacie tworzących jednostkę przekazywaną według ustalonej drogi od źródła do odbiorcy.

Pamięć asocjacyjna - associative memory. - Pamięć, w której dane są adresowane według zawartości, a nie według zajmowanego miejsca. Wyszukiwanie potrzebnej informacji odbywa się przez sprawdzanie zgodności określonych warunków logicznych.

Parakomputer - paracomputer. - Patrz: *Model P-RAM*.

Pasma transmisji - communication width.

- 1. Szerokość pasma (transmisji).
- 2. Rozmiar pamięci wspólnej w maszynach SIMD.

Piramida - pyramid.

- 1. Sieć w kształcie pełnego drzewa kwadratowego o wysokości $\log_4 p$, gdzie p jest liczbą procesorów. Węzły znajdujące się na tej samej głębokości połączone są w kratę. Każdy węzeł wewnętrzny piramidy jest połączony z dziewięcioma sąsiadami.
- 2. Architektura p -procesorowej, $p > 5$, maszyny równoległej, w której procesory i połączenia między nimi odpowiadają węzłom i ich połączeniom w piramidzie.

Podproces - task. - Część składowa procesu równoległego. Pojęcie to jest definiowane precyzyjnie w językach programowania równoległego (Parallel Fortran, Modula, Ada).

Podwójne drzewo binarne - double binary tree. - Sieć i architektura maszyny równoległej utworzone z dwóch identycznych drzew binarnych o wspólnych liściach (drzewo to ma dwa korzenie).

Potokowanie (konwejerizacja) obliczeń - pipelining. - Sposób zwiększania współbieżności obliczeń polegający na dzieleniu procesów na uporządkowany ciąg segmentów, które są wykonywane przez różne stopnie procesora potokowego jednocześnie.

Potokowanie instrukcji - instruction pipelining. - Organizacja obliczeń umożliwiająca jednoczesne wykonywanie wielu segmentów pojedynczej instrukcji na procesorze potokowym.

Potokowanie programu - software pipelining. - Potokowanie obliczeń na poziomie programu.

Proces - process. - Autonomiczny ciąg działań maszyny cyfrowej.

Proces obliczeniowy - computing process. - Ciąg zdarzeń w maszynie cyfrowej mających na celu wyznaczenie pewnej wartości.

Procesor - processor. - W obliczeniach równoległych pojęcie to obejmuje jednostki obliczeniowe o bardzo różnej mocy, od prostego elementu operacyjnego w maszynach systolicznych, po rozbudowane jednostki centralne (CPU) w wielokomputerach.

Procesor asocjacyjny - associative processor. - Procesor z pamięcią asocjacyjną.

Procesor dołączony - attached processor. - Procesor (zwykle tablicowy) dołączony do procesora sekwencyjnego dla zwiększenia szybkości obliczeń.

Procesor potokowy (kaskadowy) - pipelined processor. - Procesor utworzony z szeregowo połączonych segmentów przeznaczony do potokowania obliczeń. Liczba segmentów decyduje o przyspieszeniu obliczeń w porównaniu z procesorem jednostopniowym, i o opóźnieniu wyników na wyjściu w stosunku chwili pojawienia się danych na wejściu.

Procesor tablicowy - array processor. - Procesor złożony z $k \times 2$ elementów operacyjnych tworzących tablicę dwuwymiarową i połączonych między sobą według zasady sąsiedztwa. Służy jako przystawka synchroniczna do maszyny sekwencyjnej, przyspieszająca obliczenia w przypadku macierzowej reprezentacji danych.

Program testów porównawczych - benchmark program - Standardowy program, w języku wyższego poziomu, używany do porównań prędkości i efektywności maszyn, języków, kompilatorów.

Przesyłanie danych - data transmission. - Metody i techniki wymiany informacji między procesorami oraz ich komunikacji z otoczeniem zewnętrznym.

- Przetwarzanie pionowe - vertical processing.* - Przetwarzanie tablicy dwuwymiarowej w kolejności kolumn.
- Przetwarzanie wierszowe - horizontal processing.* - Przetwarzanie tablicy dwuwymiarowej w kolejności wierszy.
- Przyśpieszenie - speedup.* - Stosunek czasu rozwiązania danego zadania przez najlepszy algorytm sekwencyjny do czasu rozwiązania tego samego zadania przez rozpatrywany *algorytm równoległy*. (Jest to jedna z możliwych definicji, w literaturze są spotykane także inne definicje).
- Przyśpieszenie superliniowe - superlinear speedup.* - *Przyśpieszenie* o wartości większej niż liczba procesorów.
- Relacja nadrzędność/podrzędność - master/slave relationship.* - Forma sterowania procesem obliczeń polegająca na tym, że jeden procesor steruje bezpośrednio jednym lub kilkoma procesorami podporządkowanymi.
- Równoległość - parallelizm.* - Cecha zadań numerycznych i zadań przetwarzania symboli pozwalająca wydzielić procesy, które mogą być realizowane *współbieżnie*.
- Równoległość naturalna - explicit parallelizm.* - Cecha zadań obliczeniowych umożliwiająca ich dekompozycję na części, które mogą być realizowane jako *procesy współbieżne*.
- Segment - segment.* - Część składowa procesu powstała z jego podziału w trakcie *potokowania obliczeń*. *Semafor - semaphore.* - Zmienna globalna typu INTEGER stosowana do synchronizacji procesów.
- Shuffle - shuffle.* - Operacja przekazania jednostki informacji, w maszynie równoległej o architekturze typu *Idealnie Potasowany Stos*, od procesora o numerze i do procesora, którego numer otrzymuje się z liczby i przez cykliczne przesunięcie, w jej rozwinięciu binarnym, każdego bitu o jedno miejsce w lewo.
- Sieć motylowa - butterfly network.* - Sposób połączenia procesorów polegający na umieszczeniu $(k + 1) 2^{**k}$ procesorów w 2^{**k} kolumnach i $k + 1$ wierszach. Niech para indeksów (i, j) określa procesor P na przecięciu i -go wiersza i j -ej kolumny ($0 \leq i \leq k$, $0 \leq j \leq 2^{**k}$), wtedy procesor $P(i, j)$, $i > 0$, jest połączony z dwoma procesorami w wierszu $(i - 1)$: $P(i - 1, j)$ i $P(i - 1, m)$, gdzie

m jest liczbą całkowitą otrzymaną z zanegowania i -go najwyższego bitu w binarnym rozwinięciu liczby j .

Sieć wielostopniowa - multistage network. - Sieć komunikacji między procesorami utworzona z połączonych kaskadowo przełączników.

SIMD - SIMD (single instruction multiple data). - Organizacja obliczeń równoległych, polegająca na jednoczesnym działaniu wektora identycznych instrukcji na wektor danych.

Sterowanie strumieniem danych - data driven (także: *data flow, control* - Organizacja obliczeń maszyny równoległej polegająca na wykonywaniu instrukcji w porządku dostępności danych.

Sterowanie strumieniem potrzeb - demand driven control. - Organizacja obliczeń maszyny równoległej oparta na wykonywaniu instrukcji w porządku zapotrzebowania na określone wyniki.

Sterowanie strumieniem rozkazów - control driven. - Organizacja obliczeń maszyny cyfrowej polegająca na wykonywaniu instrukcji zgodnie z zawartością rejestru rozkazów.

Stopień - stage. - Część składowa procesora potokowego, potokowej jednostki funkcyjnej. Połączone szeregowo stopnie tworzą kaskadę.

Superkomputer - supercomputer. - Maszyna cyfrowa utworzona z różnych, wąsko wyspecjalizowanych, jednostek funkcjonalnych o wektorowej i potokowej organizacji obliczeń, przede wszystkim numerycznych. Inna definicja: *superkomputer* jest to maszyna cyfrowa zdolna do rozwiązywania zadań obliczeniowych z prędkością przewyższającą wszystkie dostępne, w danym czasie, maszyny.

Synchroniczna wymiana komunikatów - synchronous message passing. - Komunikacja polegająca na wymianie komunikatów realizowana bez buforowania, ale z blokowaniem nadajnika i odbiornika.

Szerokość algorytmu równoległego - parallel algorithm width. - Minimalna liczba procesorów koniecznych do wykonania algorytmu.

Szerokość pasma - bandwidth. - W odniesieniu do kanału transmisji danych jest to maksymalna liczba jednostek informacji (bitów, bajtów) możliwych do przesłania w jednej sekundzie.

Tablica procesorów - processor array. - Maszyna wektorowa SIMD.

Pojęcie utożsamiane często z procesorem tablicowym lub maszyną systoliczną.

Tablica systoliczna (procesor systoliczny) - systolic array (systolic processor). - Zespół elementów operacyjnych o różnorodnej topologii połączeń, pracujących synchronicznie i rytmicznie łącząc takt wykonywania operacji z taktem przekazywania danych.

Transmisja - transmission. - Przesyłanie danych.

Transmisja asynchroniczna - asynchronous message passing. - Tryb przesyłania danych, dla którego moment odbioru danych nie jest z góry określony, niemniej pakiety danych są przekazywane w regularnych przedziałach czasu.

Transmisja buforowana - buffered message passing. - Organizacja przesyłania pakietów, która umożliwia ich przechowywanie w buforach znajdujących się na drodze od nadawcy do odbiorcy.

Transmisja synchroniczna - synchronous transmission. - Rodzaj transmisji, w którym sygnały są przesyłane w regularnych odstępach czasu kontrolowanych sygnałem synchronizującym.

Transmisja w sieci IPS - perfect shuffle routing. - Komunikacja przy wykorzystaniu operacji *Shuffle*, *Unshuffle* i *Exchange*.

Transputer - transputer. - Procesor 32-bitowy RISC, przygotowany układowo i programowo do tworzenia sieci wieloprocesorowych i obliczeń równoległych. Sieci transputerowe pracują w trybie komunikujących się procesów sekwencyjnych przez synchroniczne i niebuforowane kanały transmisji. Językiem programowania równoległego integralnie związanym z transputerem jest *Occam*.

Ultrakomputer - ultracomputer. - Patrz *Model MP-RAM*.

Unshuffle - unshuffle. - Operacja przekazania jednostki informacji, w maszynie równoległej o architekturze typu *Idealnie Potasowany Stos*, od procesora o numerze *i* do procesora, którego numer otrzymuje się z liczby *i* przez cykliczne przesunięcie, w jej rozwinięciu binarnym, każdego bitu o jedno miejsce w prawo. *Wątek - thread.* - Część składowa procesu równoległego. Pojęcie to jest definiowane ściśle w konkretnych językach programowania. Dla przykładu, w *Parallel Fortran* (firmy *3L*) wątki są generowane

przez procesy. Wątki danego procesu mają z nim wspólny program oraz dane i komunikują się w jego obrębie.

Wektor maskujący - masking vector. - Patrz maska.

Whetstone - Whetstone. - Program testujący szybkość obliczeń w odniesieniu do działań zmiennie-przecinkowych.

Wielokomputer - multicomputer. - System złożony z wielu CPU przeznaczony do obliczeń równoległych, nie dysponujący wspólną pamięcią.

Wieloprocessor - multiprocessor. - wielokomputer + wspólna pamięć.

Współbieżność (współbieżne: przetwarzanie, obliczenia, operacje, programowanie) - Concurrency (Concurrent: processing, computing, execution, programming). - Organizacja obliczeń umożliwiająca jednoczesną realizację wielu procesów, w celu uzyskania większej przepustowości komputera.

Wydajność - throughput. - Możliwości obliczeniowe maszyny, wyrażone przeciętną liczbą operacji na jednostkę czasu, odniesioną w stosunku do wszystkich zadań, a nie do jednego konkretnego zadania.

Zadania/algorytmy o bardzo dużym stopniu równoległości - massively parallel problems/algorithms. Zadania/algorytmy umożliwiające odwzorowanie na procesy równoległe, których liczba może być rzędu $10^{**4} \div 10^{**6}$.

Ziarnistość - granularity (grain size).

- 1. Dla zadań: liczba współbieżnych procesów, na które daje się podzielić proces przedstawiający zadanie.
- 2. Dla algorytmu równoległego : średnia liczba operacji, które można wykonać bez potrzeby komunikacji między procesami.

Dodatek 2

RAPORTY I PUBLIKACJE ZAKŁADU PROGRAMOWANIA MATEMATYCZNEGO IBS PAN DOTYCZĄCE RÓWNOLEGŁEJ OPTYMALIZACJI DYSKRETNEJ (1986-92)

I. Publikacje

1. Bertocchi M., Brandolini L., Słomiński L., Sobczyńska J. (1992): "A Monte-Carlo Approach for 0-1 Programming Problems". *Computing* 48, 259-274.
2. Dudziński K. (1986): "Wybrane równoległe algorytmy kombinatoryczne". *Roczniki PTM Seria III, Matematyka Stosowana XXVIII*, 91-123.
3. Kaliszewski I., Wojtowicz M. (1991) "Modest. A language for parallel programming". *Prace IPI PAN*, 691, Warszawa.
4. Słomiński L., Kaliszewski I. (1988): "Problemy obliczeń równoległych". *Prace IBS PAN*, 168, Warszawa.
5. Słomiński L. (1988): "Algorytmy równoległe znajdowania minimumów rozgałęzień". *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, ser. Automatyka* 94, 287-301.
6. Słomiński L. (1988): "Obliczenia równoległe i optymalizacja". W: *Materiały Konferencji Naukowej: Problemy współczesnej radiolokacji*, WAT, Warszawa, 124-130.
7. Słomiński L. (1989): "Parallel Algorithms for Optimization". W: *Proceedings of the 3rd Polish-Finish Symp. on Methodology and Applications of Decision Support Systems*, red. R. Kulikowski, IBS PAN, Warszawa, 219-233.
8. Słomiński L. (1990): "Implementacje algorytmów kombinatorycznych na symulowanych sieciach wielomikroprocesorowych".

Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, ser. Automatyka, 100, 287-300.

9. Słomiński L. (1990): "Parallel Computing for Flexible Manufacturing Systems". W: Decision Making Models for Management and Manufacturing, red. R. Kulikowski, Omnitech Press, Warszawa, 215-229.
10. Słomiński L. (1990): "Komputery równoległe dla rozwiązywania zadań optymalizacji dyskretnej i sztucznej inteligencji". Materiały konferencji "Sztuczna inteligencja w zarządzaniu", Warszawa, listopad 1989, PTBios i IBS PAN, red. A. Straszak, Z. Nahorski, C. Iwański, Warszawa, 201-210.

II. Raporty (latami, wg alfabetu)

1986

1. Dudziński K.: "Obliczenia równoległe: Wybrane algorytmy kombinatoryczne". ZPM 20/86, IBS PAN, Warszawa.
2. Grygiel G.: "Obliczenia równoległe: Algorytm równoległy dla zadań przydziału". ZPM 24/86, IBS PAN, Warszawa.
3. Kaliszewski I.: "Obliczenia równoległe: Modele obliczeń w języku Ameba-Pascal". ZPM 23/86, IBS PAN, Warszawa.
4. Kaliszewski I., Słomiński L.: "Obliczenia równoległe: przegląd zagadnień". ZPM 17/86, IBS PAN, Warszawa.
5. Majchrzak J.: "Obliczenia równoległe: uwarunkowania i prognozy". ZPM 21/86, IBS PAN, Warszawa.
6. Słomiński L.: "Obliczenia równoległe: algorytm równoległy wyznaczania dendrytu minimaxowego w grafie skierowanym". ZPM 19/86, IBS PAN, Warszawa.

7. Waluk B.: "Obliczenia równoległe: Zastosowanie niektórych metod dekompozycji macierzy współczynników do rozwiązywania układów równań". ZPM 22/86, IBS PAN, Warszawa.

1987

1. Grygiel G.: "Zadanie przydziału: algorytm równoległy i eksperymentalna ocena liczby iteracji". ZPM 34/87, IBS PAN, Warszawa.
2. Kaliszewski I.: "Parallel counterparts of algorithms for determining minimal elements of discrete sets". ZPM 30/87, IBS PAN, Warszawa.
3. Kaliszewski I., Wojtowicz M.: "Język Modest". ZPM 31/87, IBS PAN, Warszawa.
4. Kulczycka D.: "Równoległe algorytmy b-skojarzeń w drzewach". ZPM 23/87, IBS PAN, Warszawa.
5. Majchrzak J., Skawiński A.: "Sieci komputerowe - przegląd literatury i ocena możliwości przetwarzania równoległego". ZPM 17/87, IBS PAN, Warszawa.
6. Majchrzak J., Skawiński A.: "Pakiet PPLANEUP do organizacji przetwarzania równoległego w sieci D-Link komputerów IBM PC/XT/AT". ZPM 18/87, IBS PAN, Warszawa.
7. Majchrzak J., Skawiński A.: "Propozycja bezgradientowej metody równoległej optymalizacji nieliniowej bez ograniczeń". ZPM 19/87, IBS PAN, Warszawa.
8. Słomiński L.: "Narzędzia optymalizacji równoległej na maszynach sekwencyjnych". ZPM 13/87, IBS PAN, Warszawa.
9. Słomiński L.: "Problemy równoległych algorytmów dla przepływu maksymalnego w sieci". ZPM 14/87, IBS PAN, Warszawa.

1988

1. Gondek H., Słomiński L.: "Implementacja na symulowanej maszynie równoległej typu dwudrzewo algorytmu Dijkstry wyznaczania drzewa dróg najkrótszych w digrafie". ZPM 37/88, IBS PAN, Warszawa.
2. Grygiel G., Kulczycka D.: "Ocena systemu symulacyjnego JUPITER-86". ZPM 24/88, IBS PAN, Warszawa.
3. Grygiel G.: "Symulacja algorytmu równoległego dla zadania przydziału przy pomocy pakietu JUPITER-86". ZPM 44/88, IBS PAN, Warszawa.
4. Kaliszewski I., Kulczycka D., Słomiński L.: "Równoległy algorytm Prima-Dijkstry wyznaczania dendrytu minimalnego: implementacja na symulowanej strukturze typu dwudrzewo". ZPM 5/88, IBS PAN, Warszawa.
5. Kaliszewski I., Słomiński L.: "Problemy obliczeń równoległych". ZPM 38/88, IBS PAN, Warszawa.
6. Kulczycka D.: "Algorytmy równoległe b-skojarzeń w drzewach: implementacja w systemie symulacyjnym Jupiter". ZPM 6/88, IBS PAN, Warszawa.
7. Majchrzak J.: "Pakiet PPLANEUP wersja 2 dla wspomaganie przetwarzania równoległego w sieciach D-Link komputerów IBM PC/XT/AT". ZPM 41/88, IBS PAN, Warszawa.
8. Słomiński L.: "Algorytmy równoległe znajdowania minimaksowych rozgałęzień". ZPM 1/88, IBS PAN, Warszawa.
9. Słomiński L.: "Obliczenia równoległe i optymalizacja". ZPM 4/88, IBS PAN, Warszawa.

1989

1. Gondek H., Słomiński L.: "Symulowane odmiany struktury dwudrzewo dla algorytmów najkrótszych dróg w digrafie". ZPM 10/89, IBS PAN, Warszawa.

2. Gondek H.: "Równoległy algorytm mnożenia macierzy. Implementacja i eksperyment obliczeniowy na symulowanej strukturze typu mesh i hypercube o n^2 procesorach". ZPM 11/89, IBS PAN, Warszawa.
3. Grygiel G.: "Równoległość na poziomie podprocedur na przykładzie zadania przydziału". ZPM 13/89, IBS PAN, Warszawa.
4. Grygiel G.: "Program AZP rozwiązujący algebraiczne zagadnienie przydziału - opis funkcjonalny". ZPM 18/89, IBS PAN, Warszawa.
5. Kaliszewski I.: "VM1 - A parallel algorithms to determine minimal elements of discrete sets". ZPM 16/89, IBS PAN, Warszawa.
6. Kulczycka D.: "Algorytmy równoległe w sieci drzew ortogonalnych - realizacja w systemie symulacyjnym JUPITER-86". ZPM 12/89, IBS PAN, Warszawa.
7. Majchrzak J.: "O programowaniu dla transputerów INMOS T800". ZPM 14/89, IBS PAN, Warszawa.
8. Słomiński L.: "Parallel Algorithms for Optimization". ZPM 1/89, IBS PAN, Warszawa.
9. Słomiński L.: "Komputery równoległe dla rozwiązywania zadań optymalizacji i sztucznej inteligencji". ZPM 3/89, IBS PAN, Warszawa.
10. Słomiński L., Sobczyńska J.: "Programy i dane w języku Fortran 77 dla wybranych zadań dyskretnych, z uwzględnieniem potrzeb wektoryzacji". ZPM 4/89, IBS PAN, Warszawa.
11. Sobczyńska J.: "Charakteryzacja wieloprocessorowej struktury Perfect Shuffle. Równoległy algorytm mnożenia macierzy i jego implementacja w tej strukturze". ZPM 9/89, IBS PAN, Warszawa.

1990

1. Grygiel G.: "Implementacja asynchronicznego algorytmu dla zadania przydziału". ZPM 26/90, IBS PAN, Warszawa.

2. Kaliszewski I.: "On determining minimal elements of discrete sets on a network of transputers". ZPM 4/90, IBS PAN, Warszawa.
3. Kulczycka D.: "Prosty algorytm równoległy znajdowania skojarzenia maksymalnego". ZPM 18/90, IBS PAN, Warszawa.
4. Majchrzak J.: "Transputer i sieci wielotransputerowe". ZPM 30/90, IBS PAN, Warszawa.
5. Słomiński L.: "Komunikacja w systemach wieloprocesorowych i jej wpływ na efektywność obliczeń". ZPM 22/90, IBS PAN, Warszawa.

1991

1. Bertocchi M., Butti A., Sergi P., Słomiński L., Sobczyńska J.: "Stochastic and Deterministic Optimization on 0-1 Multiknapsack Problem". *Quaderni del Dipartimento di Matematica, Statistica, Informatica e Applicazioni*, No 14/91, Bergamo.
2. Kulczycka D.: "Algorytm $O(|E|)$ skojarzenia w grafie dwudzielnym". ZPM 13/91, IBS PAN, Warszawa.

1992

1. Bertocchi M., Butti A., Słomiński L.: "Fixed Precision Random Search Procedure for the Binary Multiknapsack Problem". (Revised version). *Quaderni del Dipartimento di Matematica, Statistica, Informatica e Applicazioni*, No 18/92, Bergamo.
2. Grygiel G., Kabanow P., Słomiński L., Sobczyńska J.: "Wykorzystanie sieci transputerowych do rozwiązania wielowymiarowego zadania załadunku metodą Monte-Carlo". /w języku rosyjskim/ ZPM 12/92, IBS PAN, Warszawa.

